

Social Work & Education

©SW&E. 2022

УДК 316.621-053.81:355.01(470+477)

DOI: 10.25128/2520-6230.22.1.4

Анастасія Котелевець,
аспірантка кафедри соціальної
педагогіки та соціальної роботи,
Інституту людини,
Київського університету імені Бориса
Грінченка,
м.Київ, Україна;
a.kotelevets.asp@kubg.edu.ua

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-0177-0440>

Статус статті:

Отримано: березень 11, 2022

І-шерцензування: березень 23, 2022

Прийнято: квітень 30, 2022

Котелевець, А. (2022). Соціальна активність
молоді під час російсько-української війни.
Social Work and Education, Vol. 9, No. 1. pp. 51-61.
DOI: 10.25128/2520-6230.22.1.4

СОЦІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ МОЛОДІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Анотація. Російсько-українська війна, що почалася у 2014 р. на Сході, а 24 лютого 2022 р. продовжилася повномасштабним вторгненням на територію України дала поштовх для розвитку соціальної активності молоді загалом та волонтерської діяльності зокрема. У статті, на основі даних опитувань визначено показник соціальної активності українців, окремо визначено рівень волонтерської діяльності під час війни.

Презентовано дані опитувань Соціологічної групи «Рейтинг» (**Rating Group Ukraine**) про те, що 80% українців за результатами опитування 8-9 березня 2022 р. допомагають у захисті України тим чи іншим чином: інформаційний супротив, продовжують працювати в критичній інфраструктурі, є учасниками територіальної оборони, фінансово, тощо. Важливим фактом є те, що при повторному опитуванні 6 квітня 2022 року ця цифра залишилась сталою – 80%. 42% молодих людей віком від 18 до 35 років займаються волонтерською діяльністю, на 8-9 березня 2022 р. показник був трохи вищий 46%. Проте значно збільшився показник фінансової допомоги з 45% до 51%, саме серед даної вікової групи.

Молодь, як соціальна група, не лише носій нових цінностей, образів буття, суспільних ідеалів, але й група, що безпосередньо впливає на державотворчі процеси, забезпечує безперерйну роботу волонтерських організацій та роботу нашої армії. На 19 березня 2022 р., 53% молодих людей, мають активну життєву позицію згідно шостого загальнонаціонального опитування проведеного Соціологічною групою «Рейтинг». 47% українців у надскладні воєнні часи готові не лише залишатися в Україні, а й діяти активно, допомагаючи наближенню нашої перемоги.

Представлена таблиця з вибіркою семи ресурсів, завдяки яким можна проявити свою соціальну активність та приєднатися до волонтерської діяльності у багатьох напрямках від фандрайзингу до зооволонтерства. Розглянуті найважливіші риси волонтерства згідно Записки Генерального секретаря ООН, адресованій Комісії соціального розвитку Економічної та соціальної ради ООН. Виділено риси, які на нашу думку, у ситуації російсько-української війни є найактуальнішими.

Ключові слова: російсько-українська війна; молодь; соціальна активність; волонтерська діяльність.

Вступ

До 24 лютого 2022 року російсько-українська війна у низці випадків помилково або односторонньо трактувалась як виключно внутрішньо українська проблема (громадянський конфлікт) або як конфлікт між Росією та Україною (російсько-українська війна) (Гай-Нижник та Чупрій, 2016, 107). З 24 лютого 2022 року після повномасштабного вторгнення на територію України, погляд на ситуацію став чітким та однозначним у всьому світі. Багато людей починаючи, з 2014 року так чи інакше були дотичні до подій на Сході України та проявляли свою громадянську позицію різними шляхами. Деякі йшли добровольцями на фронт, хтось писав проєкти та допомагав внутрішньо переміщеним особам, частина волонтерувала, допомагаючи як захисникам так і цивільним особам, що опинилися у складних життєвих обставинах у зв'язку з війною.

Проєкт «Україна в умовах війни», був розроблений недержавною, незалежною дослідницькою організацією, яка спеціалізується на проведенні усіх видів соціологічних досліджень із дотриманням міжнародних стандартів, затверджених кодексами ESOMAR та WAPOR Соціологічною групою «Рейтинг» (**Rating Group Ukraine**). У межах проєкту проведено ряд опитувань, метою яких було дослідити яким чином російсько-українська війна у активній фазі змінила звичне життя громадян України. За даними опитування проведеного 8-9 березня 2022 року – більше 80% відповіли, що якимось чином допомагають у захисті України. Зокрема 39% опитаних допомагають як волонтери людям/військовим, серед них 46% це молодь віком від 18 до 35 років. 37% – допомагають фінансово, серед них 45% це респонденти віком 18-35 років. Також 18% беруть участь в інформаційному супротиві, з них 29% молодь. 12% – продовжують працювати в критичній інфраструктурі та 10% українців зазначили, що є учасниками територіальної оборони. Опитування проводилось серед 1200 респондентів в усіх областях України, крім тимчасово окупованих територій Криму та Донбасу. Вибірка репрезентативна за віком, статтю і типом поселення. Метод опитування: САТІ (Computer Assisted Telephone Interviews - телефонні інтерв'ю з використанням комп'ютера). Помилка репрезентативності дослідження з довірчою імовірністю 0,95: не більше 2,8% (Соціологічна група «Рейтинг», 2022).

6 квітня 2022 року було проведено повторне опитування з такими ж показниками репрезентативності (Соціологічна група «Рейтинг», 2022). Загальний показник активності сталий – 80%. Змінилося розподілення по категоріям допомоги. Загальний рівень тих хто допомагає фінансово зріс від 37% до 45% загалом, та у категорії 18-35 років з 45% до 51%. Натомість категорія волонтерська допомога людям/військовим з 46% зменшилась до 42% у даній віковій категорії.

Бачимо, що більша частина населення займає активну життєву позицію, проявляє соціальну активність та долучається до захисту України у можливий для них спосіб. Важливим для нашого дослідження є той факт. Що майже 50% тих хто проявляє соціальну активність у різних аспектах – це молодь віком від 18 до 35 років і це є сталим показником.

Окремі аспекти соціальну активність під час російсько-української війни вивчали Р. Вайнола, А. Дуля, О. Кулініченко, Т. Лях, Т. Спіріна, С. Гроян, О. Файдюк. Л. Питльована досліджували особливості волонтерського руху з початку 2014 року, Д. Веденєєв та О. Турчак висвітлювали ризики волонтерської діяльності під час війни, О. Томчук вивчав внесок волонтерів у висвітлення історії сучасної російсько-української війни. Для написання статті будемо також керуватися інформацією із офіційних джерел та даними досліджень, що проводять всеукраїнські ресурси, результати яких можна вважати репрезентативними.

Метою статті є проаналізувати рівень соціальної активності молоді в умовах російсько-української війни та систематизувати можливості для її прояву.

Методологія дослідження базується на теоретичному аналізі даних. Застосовані методи узагальнення, синтезу та систематизації.

Основна частина

Молодь – це рушійна сила будь-якого суспільства. А. Гулевська-Черниш, визначає молодь, як «диференційовану соціальну групу, яка набуває рис соціальної спільноти та має специфічні соціально-психологічні, соціальні, культурні й інші особливості, у тому числі способу життя, перебуває у процесі соціалізації, має свій соціальний вік і відповідно до потреб часу має бути творцем або зачинателем нової соціальної та культурної реальності» (Енциклопедія для фахівців соціальної сфери, 2012, 150).

І. Шевель зазначає, що принциповим питанням при розгляді молоді у суспільстві є питання про молодь як суб'єкта і об'єкта суспільних перетворень. Вступаючи у життя молода людина є об'єктом впливу соціальних умов, сім'ї, інститутів освіти, а пізніше, в процесі дорослішання і переходу у більш зрілі фази розвитку починає сама суттєво впливати на суспільство. Тобто, молодь виступає суб'єктом, коли отримує здатність впливати на суспільство, використовуючи свій потенціал, разом з тим вона є об'єктом, оскільки на неї спрямований суспільний вплив. Отже, молодь виступає об'єктом для суспільства і для самої себе. Молодь не є замкнутою соціальною групою, вона є системою, що саморозвивається і представляє собою відкриту соціальну систему, що включена в різноманітні взаємозв'язки та взаємодії, які існують в суспільстві (Шевель, 2013, 195). Зараз молодь виступає найактивнішою частиною суспільства, вирішуючи безліч складних питань пов'язаних із ситуаціями, що виникають через війну.

Однією з найбільш поширених форм активності особистості виступає її соціальна активність, тобто спосіб існування і розвитку особистості як суб'єкта суспільного життя, заснований на її свідомому і несвідомому прагненні до зміни соціальних умов і формуванню власних якостей (здібностей, установок, ціннісних орієнтацій). Передумовою свідомої соціальної активності виступає усвідомлений вибір особистістю можливостей своєї участі в суспільному житті (Торохтій, 2015). Реалії сьогодення такі, що більша частина суспільства робить свій усвідомлений вибір у бік соціальної активності.

О. Безпалько визначає, що однією з форм соціальної активності є громадсько-політична (Енциклопедія для фахівців соціальної сфери, 2012, 82) проявами даної активності може бути участь в обговоренні державних законів, у роботі виборчих органів і громадських організацій, волонтерство тощо. Сьогодні саме через волонтерську діяльність соціальна та громадська активність реалізується найчастіше.

Міжнародним молодіжним проєктом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) - U-Report, 27 лютого 2022 року серед 7529 респондентів було проведено опитування «Молодь в умовах у війни: безпека і волонтерство» (U-Report, 2022). За результатами опитування на питання «Чи маєте можливість зараз волонтерити» відповіді розподілились наступним чином: «так дистанційно» - 45%, «так фізично - 35%», «ні» - 20%. Респонденти віком 20-30 років найактивніше зараз можуть волонтерувати дистанційно, фізичне волонтерство домінувало у віковому діапазоні 31-34.

Волонтерська діяльність є одним з проявів проявом соціальної активності, що наразі набула надзвичайно масового масштабу. Науковці Т. Лях та Т. Спіріна (2021, 23-24) зазначають, що у Записці Генерального секретаря ООН, адресованій Комісії соціального розвитку Економічної та соціальної ради ООН, виділено найважливіші риси волонтерства. Зосередимо увагу на тих, які на нашу думку, у ситуації російсько-української війни є найактуальнішими. Серед них:

– джерело людського досвіду – досвід, якого набуває особистість в процесі взаємодії з іншими людьми, соціальними групами, державою. Це і можливість напрацьовувати та вдосконалювати неформальний суспільний фонд знань, умінь і навичок встановлення й підтримки стосунків, захист від небезпечного впливу та емоційні й соціальні зв'язки, милосердя і толерантність, подолання конфліктів, солідарність, співробітництво, а також вплив на органи державної влади та органи місцевого самоврядування з метою стимулювання прийняття важливих рішень із урахуванням інтересів зацікавлених осіб;

Саме завдяки досвіду за дні створювались волонтерські об'єднання, які у подальшому допомагають тисячам українців. Саме завдяки неформальним зв'язкам та довірі – люди отримували фури з гуманітарним вантажем та необхідні для виживання на фронті речі.

– забезпечення надійної платформи для відновлення зв'язків між людьми. Наразі, волонтерство може стати одним з найголовніших засобів примирення та відновлення розділеного суспільства, оскільки ця діяльність здійснюється без дискримінації за певними ознаками.

Волонтерська діяльність здійснюється українськими волонтерами не лише на території України, а й за кордоном. Багато людей, що стали вимушеними переселенцями стають до волонтерських лав аби допомагати тим, хто залишився у зоні активних бойових дій або допомагають подолати наслідки воєнних дій як на психологічному рівні так і завдяки фізичній присутності та допомозі.

На перше місце вийшли:

– турбота про людей – співчуття, моральна підтримка, допомога, піклування, взаємопідтримка та взаємодія.

– участь і відповідальність як суть активної громадянської позиції громадянськість, взаємодовіра, солідарність і відповідальність, підкріплені соціальними відносинами, які базуються на схожих світоглядних установах і спільності обов'язків, є взаємодоповнюючими цінностями.

Для багатьох волонтерів ,що беруть участь у волонтерській діяльності зараз важливим є саме кінцевий результат – вирішення проблеми тих, хто звернувся за допомогою.

Шосте загальнонаціональне опитування у межах проекту «Україна в умовах війни» Соціологічної групи «Рейтинг», від 19 березня 2022 р. було проведено методом САТІ (Computer Assisted Telephone Interviews - телефонні інтерв'ю з використанням комп'ютера), вибіркою 1000 респондентів та помилкою репрезентативності з довірчою імовірністю 0,95: не більше 3,1%. Згідно даного опитування та результатів блоку «Адаптація до життя під час війни» саме активна життєва позиція забезпечує більший рівень впевненості у власних силах щодо подолання життєвих труднощів, нижчий рівень негативних емоцій та тривоги, більше можливостей швидкої адаптації, збереження комунікації, можливостей частково зберігати або частково відновлювати звичний спосіб життя. На 19 березня 2022 року (рис 1.), 47% українців мають активну життєву позицію, серед них 43% жінок та 51% чоловіків, 18% знаходяться десь посередині між активною та пасивною, водночас, третина стверджують, що зараз в своєму житті майже нічого не вирішують.

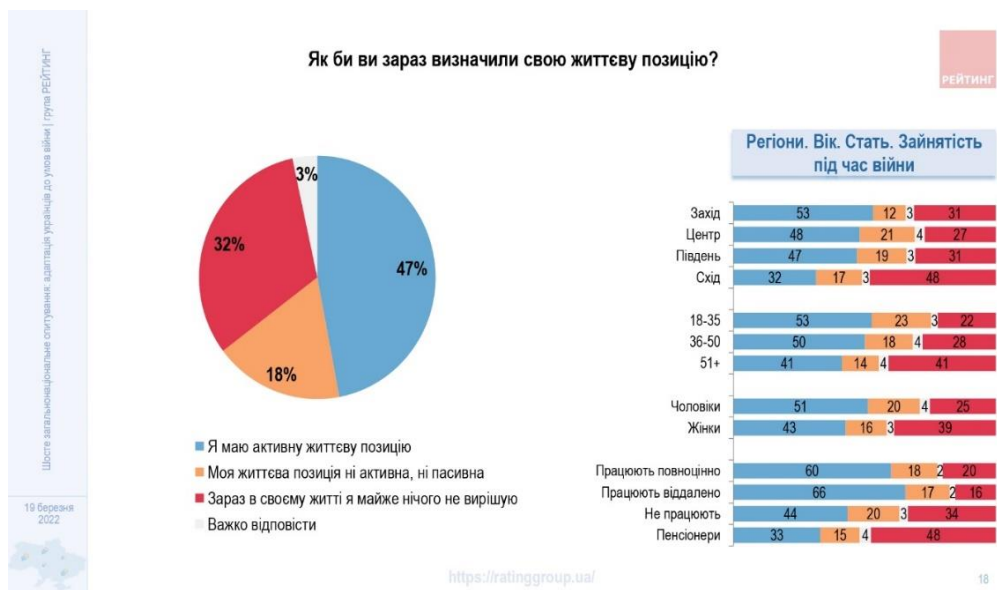

Рис. 1. Визначення життєвої позиції українців під час російсько-української війни, 19 березня 2022 р.

Найбільш активна життєва позиція у молоді до 35 років (53%) та осіб середнього віку (50%). Активну позицію також мають ті, хто повноцінно (60%) або частково/дистанційно (66%) працюють. Війна поглибила незахищеність та дезадаптацію серед старших людей. Активна життєва позиція також пов'язана з кращою емоційною адаптацією – суттєво нижчими рівнями апатії, розпачу та песимізму. Навпаки, ті, хто майже нічого у своєму житті не вирішують знаходяться в стані психологічної дезадаптації: в них розпач вищий за агресивність, бо розпач – паралізує здатність людини приймати рішення та бути активною (Соціологічна група «Рейтинг», 2022).

Порівняємо з результатами опитування серед 1580 респондентів 1-10 грудня 2016 р., що проходило у форматі особисте формалізоване інтерв'ю (face-to-face), помилка репрезентативності якого не більше 2,5% (Соціологічна група «Рейтинг», 2016).

42% опитаних вважають, що повністю контролюють своє життя та є вільними у своїх рішеннях, приблизно стільки ж вважають, що вони частково контролюють власне життя. Натомість 19% заявляють, що майже не мають ніякого контролю над власною долею. Найбільше осіб, що заявляли про відсутність контролю над власним життям на Сході, серед осіб старше 50 років.

Порівнюючи з результатами на 2022 рік бачимо, що частка тих, хто вважає, що не вирішує нічого або майже нічого у житті збільшилась на 13% з 19% до 32%. Якщо брати до уваги, що більшість людей, що дали відповідь про незадоволення своїм життям, а саме 40% з чверті, що дали таку відповідь жили

на Сході. 63% опитаних зазначили, що факторами високого рівня щоденного стресу є війна, проведення АТО, військова загроза, таким чином можна зробити висновок, що саме воєнні дії, що відбувалися з 2014 року мали такий вплив.

Високий рівень соціальної активності молоді продовжує набирати обертів у створенні різних соціальних ініціатив. Розглянемо деякі з них, що утворилися на фоні загострення російсько-української війни (табл. 1).

Таблиця 1: Опис соціальних ініціатив розроблених під час російсько-української війни

№	Назва та короткий опис ресурсу	Основні напрямки роботи та посилання на ресурс
1	«Привіт сусід» телеграм чат створений фондом «Життєлюб» для допомоги людям похилого віку. Наразі запити не лише від людей похилого віку, а й від інших категорій.	У чат надходять запити щодо допомоги людям похилого віку після чого їх підхоплюють волонтери та звітують про виконання. https://t.me/+6taj_BXhyHw5MWVi
2	«Згряя» – це група волонтерів, які працювали з військовими на Сході України у 2014-2015 роках. Відновили свою роботу після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року.	Допомога: мирним жителям; лікарням медикаментами та устаткуванням; ЗСУ, ТРО та правоохоронним органам, технікою, екіпіруванням, медикаментами та продуктами харчування. Є телеграм групи по районах міста Києва, завдяки яким здійснюється оперативне реагування на потреби. https://zgraya-help.com/uk/zgraya/
3	Волонтерське об'єднання «СпівДія» координується за підтримки Офісу Президента України спільно з Міністерством розвитку громад та територій України, Міністерством охорони здоров'я України та Міністерством молоді та спорту України. Створення платформи ініційовано волонтерами разом із Координаційним штабом з гуманітарних і соціальних питань для ефективної організації допомоги населенню.	На базі платформи відбувається взаємодія фізичних осіб, волонтерських організацій та фондів. Верифіковані волонтери в режимі реального часу допомагають громадянам – збирають всі потреби та наявні ресурси, оперативно відправляють гуманітарну допомогу та медичні засоби тим, хто цього потребує найбільше, а саме: населенню та волонтерам, установам, що приймають вимушено переміщених осіб, шелтерам. https://spivdiia.org.ua/

4	Українська Волонтерська Служба від 2017 року працює над розвитком культури волонтерства в Україні. У відповідь на вторгнення було створено оперативний штаб, який моніторить потреби у волонтерській допомозі по всій країні та мобілізує людей до допомоги військовим та населенню.	Детальна інформація про діяльність організації зараз за посиланням https://volunteer.country/press_release Створений ресурс https://palyanytsya.info/ де є перевірені потреби розбиті по категоріях та регіонах. Зручно шукати можливості та подавати запити.
5	Команда волонтерів створила сторінку для швидкого та легкого пошуку інформації по Україні у часи війни. Розділи постійно поповнюються, а ресурси ретельно перевіряються командою фахівців.	Взаємодія - багато корисної інформації за розділами: психологічна підтримка, переміщення та житло, як отримати різні види допомоги та, звичайно можливість стати волонтером https://viyna.net/
6	Українська біржа волонтерства і роботи. Цей сайт створили практично одразу, як почалася війна – 28 лютого. Загалом він орієнтований на пошук волонтерів, але можна знайти і оплачувані вакансії. Також є можливість залишити оголошення і розповісти в ньому про свій досвід і навички.	Найвні два типи оголошень – потреби та допомога. Запити на онлайн роботи у галузях: інформаційні війни, тексти/переклади, маркетинг/дизайн, координація, IT/ розробка. Завжди є актуальні оголошення про потреби у допомозі. https://v-tylu.work/
7	Betha Ukraine - проєкт за підтримки Українського Католицького Університету, що допомагає згуртувати навколо себе всіх охочих у волонтерській діяльності!	Простий сайт з розділам: шукаю допомогу -волонтерство, евакуація/переселенці, правова/психологічна допомога. Хочу допомагати – такі самі пункти https://betha.in.ua/

Це лише невелика частина наявних сьогодні можливостей для прояву соціальної активності, але кожна з них дає можливість проявити себе у різних сферах від IT до зооволонтерства. Кожен ресурс дає інформацію щодо найактуальніших потреб як цивільного населення так і військових. Кількість ініціатив зростає кожен день, не дивлячись на війну, що триває вже понад півтора місяці українці не втрачають мотивації та допомагають один одному.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Соціальна активність молоді під час російсько-української війни не лише зменшилась, а набула значно ширшого масштабу. Дослідження під час активних

бойових дій показують, що сталими є показник допомоги у супротиві – 80%, перерозподілилися лише напрямки надання допомоги. Значна частина українців не лише виходить на протести та проявляє свою соціальну активність у соціальних мережах, наразі більшість волонтерує фізично та допомагає інформаційно у безлічі напрямків.

Перспективою подальших досліджень бачимо збір інформації про прояви соціальної активності молоді під час російсько-української війни та узагальнення даних у статтях та дисертаційному дослідженні «Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності».

Література

Гай-Нижник, П., & Чупрій, Л. (2016). Російсько-українська війна: особливості розв'язання військово-політичного конфлікту на Сході і Півдні України за сучасних геополітичних умов. *Українознавство*, (4 (61), 103-121

Зверева, І., Безпалько, О., Гулевська-Черниш, А., Басюк, Т., Алексеєнко, Т., Бех, І., ... & Юрків, Я. (2012). *Енциклопедія для фахівців соціальної сфери*. Універсум.

Лях, Т., & Спіріна, Т. (2021). Розвиток волонтерських ініціатив як інструменту активізації людських ресурсів місцевих громад. *Aktualne problemy społeczne Ukrainy i Polski. Aspekty partnerstwa instytucji państwowych i organizacji pozarządowych: monografia*. Red. nauk.: H. Bejger, O. Lisovets & S. Borysiuk. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie; Chełmskie Towarzystwo Naukowe.

Соціологічна група «Рейтинг». (2016, грудень). *Емоційна оцінка умов життя українців*. https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_public_health_122016_p2.pdf

Соціологічна група «Рейтинг». (2022, 8-9 березня). *Загальнонаціональне опитування: Україна в умовах війни*. <https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/regfiles/rgua1200ua10032022press.pdf>

Соціологічна група «Рейтинг». (2022, 19 березня). *Шосте загальнонаціональне опитування: адаптація українців до умов війни*. https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/regfiles/rgua1000ua032022v_press.pdf

Соціологічна група «Рейтинг». (2022, 6 квітня). *Восьме загальнонаціональне опитування: адаптація українців до умов війни*. https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rgua1200ua042022vipress.pdf

Торохтій, В. С. (2015). *Соціальна педагогіка*. Академвидав. https://stud.com.ua/28546/pedagogika/sotsialna_pedagogika

Шевель, І. (2013) Світогляд сучасної української молоді. *Український інформаційний простір*, 1 (1), 192–198 <http://studies.in.ua/pravo/29-shevel.pdf>

UReport. (2022, 27 лютого). *Молодь в умовах у війни: безпека і волонтерство*. <https://ukraine.ureport.in/opinion/5603/>

SOCIAL ACTIVITY OF YOUTH DURING RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Anastasia Kotelevets, PhD Student, Institute of Human Sciences, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine; a.kotelevets.asp@kubg.edu.ua

Abstract. *The Russian-Ukrainian war, which began in 2014 in the East and continued on February 24, 2022, with a full-scale invasion of Ukraine, gave impetus to the development of the social activity of young people in general and volunteering in particular. In the article, based on these surveys, the indicator of social activity of Ukrainians is determined, and the level of volunteer activity during the war is determined separately.*

The data of the polls of the sociological group "Rating" (Rating Group Ukraine) are presented that 80% of Ukrainians according to the results of the poll on March 8-9, 2022 help defend Ukraine in one way or another: information resistance, continue to work in critical infrastructure, are participants in territorial defense, financial, etc. An important fact is that in the second poll on April 6, 2022, this figure remained constant - 80%. 42% of young people aged 18 to 35 are engaged in volunteering, on March 8-9, 2022 the figure was slightly higher than 46%. However, the rate of financial assistance increased significantly from 45% to 51%, especially among this age group.

Young people, as a social group, are not only the bearer of new values, ways of life, and social ideals, but also a group that directly influences the state-building processes ensuring the smooth operation of volunteer organizations, and the work of our army. As of March 19, 2022, 53% of young people have an active life position according to the sixth nationwide survey conducted by the Sociological Group "Rating". 47% of Ukrainians in difficult times of war are ready not only to stay in Ukraine but also to act actively, helping to bring our victory closer.

A table with a sample of seven resources is presented, thanks to which you can show your social activity and join volunteering in many areas from fundraising to zoo volunteering. The most important features of volunteering are considered according to the Note of the UN Secretary-General addressed to the Commission on Social Development of the UN Economic and Social Council. The features that, in our opinion, are the most relevant in the situation of the Russian-Ukrainian war are highlighted.

Key words: *Russian-Ukrainian war; youth; social activity; volunteer activity.*

References

Hai-Nyzhnyk, P., & Chuprii, L. (2016). Russian-ukrainian war: specifics of solving the military and political conflict in Eastern and Southern Ukraine under current geopolitical

conditions. *Ukrainian Studies*, (4 (61), 103-121. (in Ukrainian) <http://journal.ndiu.org.ua/article/view/140956>

Liakh, T., & Spirina, T. (2021). Development of volunteer initiatives as a tool for activating human resources of local communities. In H. Bejger, O. Lisovets & S. Borysiuk. (Eds.). *Current social problems of Ukraine and Poland. Aspects of partnership between state institutions and non-governmental organizations*: monograph. State Higher Vocational School in Chełm; Chełm Scientific Society. (pp. 22-30). (in Ukrainian).

Shevel, I. (2013). Worldview of modern Ukrainian youth. *Ukrainian Information Space*, 1 (1), 192–198. (in Ukrainian). <http://studies.in.ua/pravo/29-shevel.pdf>

Sociological group "Rating". (2016, December). *Emotional assessment of living conditions of Ukrainians*. (in Ukrainian) https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_public_health_122016_p2.pdf

Sociological group "Rating". (2022, March 8-9). *Nationwide poll: Ukraine during the war*. (in Ukrainian) https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_1200_ua_10032022_press.pdf

Sociological group "Rating". (2022, March 19). *Sixth nationwide poll: adaptation of Ukrainians to the conditions of war*. (in Ukrainian) https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_1000_ua_032022_v_press.pdf

Sociological group "Rating". (2022, April 6). *Eighth nationwide poll: adaptation of Ukrainians to the conditions of war*. (in Ukrainian) https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_1200_ua_042022_v_i_press.pdf

Torokhtiy, V. S. (2015). *Social pedagogy*. Academician. (in Ukrainian) https://stud.com.ua/28546/pedagogika/sotsialna_pedagogika

UReport. (2022, February 27). *Youth in War: Security and Volunteering*. (in Ukrainian). <https://ukraine.ureport.in/opinion/5603/>

Zvereva, I., Bezpalko, O., Gulevskaya-Chernysh, A., Basyuk, T., Alekseenko, T., Bekh, I., ... & Yurkov, Ya. (2012). *Encyclopedia for social professionals*. Universe. (in Ukrainian).

Article history:

Received: March 11, 2022

1st Revision: March 23, 2022

Accepted: April 30, 2022